

**DEÜ İLAHİYAT FAKÜLTESİ,
SOMA BELEDİYESİ
ve
SOMA İLÇE MÜFTÜLÜĞÜ**

**Kur'an'ın Nüzûlünün
1400. yılı münasebetiyle**

**KUR'AN'DA
AİLE
-SEMPOZYUMU-**

10-11 ARALIK 2010

SOMA

DEÜ İlahiyat Fakültesi Dekanlığı

ve

SOMA Belediyesi

İşbirliği ile yayımlanmıştır.

Eserdeki bildiri ve müzakerelerin dinî, ilmî ve hukukî sorumluluğu sahiplerine aittir.

Bildiriler müzakereler doğrultusunda gözden geçirilmiştir.

Eserin Adı: Kur'an'ın Nüzûlünün 1400. yılı münasebetiyle

KUR'AN'DA AİLE SEMPOZYUMU

Baskı Yeri ve Tarihi: İzmir- Temmuz 2011

ISBN: 978-9944-172-91-5

Editör

Prof. Dr. Hüseyin YAŞAR

Editör Yardımcıları:

Dr. Mehmet Çiçek

İlker Yenen

Bekir Esen

Emin Yıldırım

Ali Doğan

Kapak

Tibyan Yayıncılık – Ramazan ÇELİK

Montaj Baskı Cilt

Tibyan Yayıncılık Basım Yayın Matbaacılık San.Tic.Ltd. Şti.

1145/1 Sok. No:64/A-1 Yenişehir -İZMİR

Tel : 0 232 459 77 78 Faks: 0232 449 3293

e-posta.tibyanvayicilik@gmail.com – www.kitapbasimi.com

Kültür Bakanlığı Sertifika No: 16613

Basım Tarihi: Şubat 2012

ÇOCUKLARLA İLGİLİ ANNE-BABAYA YAPILAN KUR'ANÎ UYARILAR

Prof Dr Hasan KESKİN*

GİRİŞ

Anne-baba ve evlenmemiş çocuklardan meydana gelen aile kurumu, toplumun numunesi ve onu meydana getiren araçların en küçüğüdür. Eşlerin ortak olarak kurmuş oldukları bu kurumunun en önemli ve en sevimli meyveleri çocuklardır. Onlar, neslin devamını sağlayan, aile bireylerini hem birbirine ve hem de hayata daha çok bağlayan önemli varlıklardır. Esasında insana verilen bir takım şehvî duyguların da, aileyi oluşturan evlilik kurumunun da en önemli amacı, çocuklarla nesillerin devam ettirilmesidir. Hiçbir varlığın bu dünyada ebedi var olma imkânı olmadığı gibi insan denen varlığın da bu dünyada ebedi olarak yaşaması söz konusu değildir. Ancak insanın fitratında ebedi olarak yaşama isteği ve arzusu vardır. İşte bu duygu ve istek, bu dünyada insanın kendi neslinden gelen çocukları sayesinde gerçekleştirilmektedir. İnsan bu dünyaya doğumla gelmekte, çocukluk, gençlik, yetişkinlik ve yaşlılık evrelerinden sonra eceli geldiğinde bu dünyadan göçüp gitmektedir. Ancak geride bıraktığı çocukları ve torunları vasıtasıyla bu dünyada neslini devam ettirebilmektedir. Adeta insanın içindeki sonsuzluk duygusu bu şekilde gerçekleşmiş olmaktadır. İşte bu sebeple insanın gönül meyvesi, göz aydınlığı olan çocuk, insan neslinin devam etmesini sağlayan ve ölümlü insanın ölümsüzleşme tutkusunu kısmen gerçekleştiren şeydir.

Anne babaların çocuklarına karşı içten gelen karşılıksız sevgileri onların doğasına yerleştirilmiş fitrî bir olgudur.”*Böylece biz onu, annesine geri verdik ki gözü aydın olsun (tekarra aynuha), üzülsün ve Allah’ın vadinin gerçek olduğunu bilsin. Fakat çocukları (bunu) bilmezler.*”¹ mealindeki ayetinde bu fitrî olguya işaret edilmektedir. Ayette bir müddet çocuğundan ayrı kalan Musa’nın annesinin sevinip mutlu olması için çocuğuna kavuşturulduğundan söz edilmektedir.”*Ve Firavun’un karısı, (Firavun’a): (Bu çocuk) benim için de, senin için de bir göz aydınlığı/neşe*

* Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Tefsir Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

¹ Kasas, 28/13.

kaynağı (kurratu ayn)! 'Onu öldürmeyin! Belki bize faydası dokunur, ya da o'nu evlat ediniriz!' dedi. Hâlbuki onlar işin farkında değillerdi."² Mealindeki ayetinde de Nil nehrinde bulunduğu Mûsa ile ilgili olarak Firavun'un hanımının Firavun'a '(Bu çocuk) benim için de, senin için de bir göz aydınlığı/sevinç kaynağı (kurratu ayn)!' şeklinde konuşması Firavun'un hanımının -bir başkasının çocuğu da olsa- evlat edinme yoluyla alacakları bu çocuğu aileleri için bir mutluluk vesilesi göz aydınlığı/neşe kaynağı olarak gördüğünü göstermektedir. Musa'nın çocukluk döneminin anlatıldığı her iki ayette çocukların dünyevî hayatlarında anne ve babaları için bir göz aydınlığı/mutluluk kaynağı olduğu ifade edilmektedir. İnsanların genel olarak yaşamları boyunca ulaşmak ve sahip olmak için çaba harcadıkları birkaç hedef vardır. Zenginlik, itibar, eş, çocuk sahibi olma gibi maddi ve manevi değerler, her insan için dünya hayatının değişmez süsleridir. Bir evlada sahip olmak ta şüphesiz çok büyük bir mutluluk vesilesidir. Doğumu anne babası için bir müjdedir. Kur'an'da Hz. İbrahim ve Hz. Zekeriya'nın salih evlatlarla müjdelendiklerini görmekteyiz. Konuyla ilgili ayetler şöyledir: "Onlara İbrahim'in misafirlerini hatırlat. Onun yanına girip selâm vermişler, o da 'Doğrusu biz sizden korkuyoruz' demişti. 'Korkma', dediler, 'Biz sana bilgili bir çocuk müjdeliyoruz.' İbrahim, 'Üzerime yaşlılık çökmüş olmasına rağmen bana böyle bir müjde getiriyorsunuz öyle mi? dedi."³

Kur'an'da çocukların/oğulların dünya hayatının süsü olduğu belirtilmektedir. Konu ile ilgili ayet şöyledir. "Mal ve çocuklar, dünya hayatının süsüdür. Ama bakî kalacak olan salih amellerdir. Bunlar Rabbinin nez-dinde sevapça da hayırlıdırlar, emelce de hayırlıdırlar."⁴ Bir kısım müfessirlere göre çocukların dünya hayatının süsü olması, onların güç ve savunma kaynağı olmalarından dolayıdır. Süs bilindiği gibi kendisi ile süslenilen, güzellik veren, güzelleştiren şey anlamındadır. Aynı zamanda insanların doğasında ona karşı bir ilgi de bulunmaktadır. Ancak bir yönüyle de o, kalıcı olmayıp, gelip geçici bir özelliğe sahiptir. Ayette de aslında bu anlama vurgu yapılmaktadır. Çocuklar da geçici olan dünya hayatında insanların dünyevi hayatlarını güzelleştiren ziynetler olup geçici varlıklardır. Ancak onlar için bir amaç ve nihaî gaye de değillerdir. "Bilin ki dünya hayatı ancak bir oyun, eğlence, bir süs, aranızda bir övünme ve daha çok mal ve evlât sahibi olmakla övünmekten ibarettir."⁵ mealindeki ayetinde de dünya hayatının geçici süsü olan evlatlarla insan-

² Kasas, 28/9.

³ Hicr, 15/51-54.

⁴ Kehf, 18/46.

⁵ Hadid, 57/20.

ların aldanmak suretiyle övünebileceklerine vurgu yapılmaktadır. Bu övünme de ya nesep yahut güç, kuvvet, taraftar bakımından olabilir ki bunların hepsi de kendilerine bel bağlanılmayacak olan geçici şeylerdir.

Allah'ın kullarına vermiş olduğu sayısız dünyevî nimetleri vardır. Ana-babası için çocuk bu nimetler içerisinde en değerli olanıdır. Çünkü çocuk, dünyevî hayatlarında onlar için gönlü rahatlatıp içi coşturan, konuştuklarında zevk ve sevinç duydukları mutluluk vesilesi, ziynet/süs, göz aydınlığı, güç ve teselli kaynağı, onları yaşama umutla bağlayan, şevkle çalıştıran önemli bir etken olduğu gibi ölümlemlerinden sonra da soylarını devam ettirecek özel bir varlıktır. Hz. Zekeriya (a.s.)'ın *"Doğrusu ben, arkamdan iş başına geçecek olan yakınarımdan endişe ediyorum. Karım da kısırdır. Tarafından bana bir veli (oğul) ver ki, bana ve Ya'kub hanedanına varis olsun. Rabbim, onu rızana lââyık kıl!"*⁶ şeklinde kendisi ve Yakup oğullarının varisi olacak bir evlat vermesi hususundaki duasında da bu durum açıkça görülmektedir. Hz. Peygamber'in *"Siz çocuklar insanı(n çok yaman imtihan vesilesisiniz; bu sebeple) bazen cimriliğe, bazen korkaklığa, bazen de cehalete müptelâ kılarsınız. Buna rağmen sizler Allah'ın en güzel kokulu nimetisiniz"*⁷ sözü de, onun çocukları en güzel dünya nimetlerinden biri olarak gördüğünü göstermektedir. Bu sebeple Hz. Peygamber tüm hayatı boyunca onlara karşı ilgi ve alâkayı asla eksik etmemiş ve değerli olduklarını onlara hep hissettirmiştir. En değerli nimetlerden biri olan çocuk nimetinin kendilerine verildiği ana-babanın bu nimet karşısındaki ileri derecede sevinci ile bunun alınması durumunda ileri derecede üzüntüsü çocuk nimetin büyüklüğünü gösterir. Dünya hayatında kendilerine bu nimet verilmeyen kimseler bu büyük nimetin kıymetini belki daha iyi anlayabilirler. Zira bunlardan bazıları bir çocuk sahibi olabilmek için büyük servet ve paralar harcaayabilmektedirler. Bu husus ta çocuk sahibi olmanın insanlar tarafından çok önemsendiğini göstermektedir. Yine dünyada hoş giden her çeşit güzelliklerin toplandığı yer olan cennet hayatında da özellikle çocukların varlığından insanların fitraten hoşlandığı ifadeler kullanılarak bahsedilmektedir. Kur'an üç ayrı surede, saçılmış incilere benzetilen cennet çocuklarından bahsetmektedir.⁸ Bu husus ta ana-babası için çocuk nimetinin dünyevî nimetler içerisindeki değerini göstermektedir.

Toplumlara, zamana ve mekâna göre fazla değişkenlik taşımayan, insanın doğasına yerleştirilmiş fitrî arzu ve cazibe merkezlerinin ele alındığı *"Nefsani arzulara, (özellikle) kadınlara, oğullara, yığın yığın birikti-*

⁶ Meryem, 19/5-6.

⁷ Tirmizî, Birr 11.

⁸ İnsan, 76/19; Vâkıa, 56/17; Tur, 52/24.

*rilmiş altın ve gümüşe, soylu ve özel yetiştirilmiş atlara, sağmal hayvanlara, ekinlere düşkünlük insanlara çekici kılındı...*⁹ mealindeki ayetinde evlatların (oğullar) da cazip kılınan dünyevî haz ve nimetlerin belli başlıları arasında yer aldığı görülmektedir. Allah (c.c) bu ayette insanın fitratında mevcut olan bir tutkuya işaret etmektedir. İnsan kadına, evlâda, çok miktarda altın ve gümüşe kısaca tüm dünya varlığına düşkündür. Bunlardan ne kadar elde etse daha fazlasına sahip olmak ister. Kur'an'ın insanlara verilen nimetleri hatırlatan şu ayetlerindeki üslubu de çocuk nimetinin büyüklüğünü vurgulamaktadır: *“Göklerin ve yerin egemenliği Allah’a aittir. O dilediğini yaratır; dilediğine kız çocukları bahşeder, dilediğine de erkek çocukları bahşeder. Yahut erkek ve kız çocuklarını birlikte verir. Dilediğini de çocuksuz bırakır. Şüphesiz O her şeyi bilir, her şeye gücü yeter.”*¹⁰ *“Allah size kendi cinsinizden eşler yarattı, eşlerinizden de sizin için oğullar ve torunlar türetti; sizi güzel ürünlerle rızıklandırdı. Onlar yine de batıla inanıp Allah’ın nimetine karşı nankörlük mü ediyorlar?”*¹¹ *“Onlara İbrahim’in misafirlerini hatırlat. Onun yanına girip selâm vermişler, o da ‘Doğrusu biz sizden korkuyoruz’ demişti. ‘Korkma’, dediler, ‘Biz sana bilgili bir çocuk müjdeliyoruz.’ İbrahim, ‘Üzerime yaşlılık çökmüş olmasına rağmen bana böyle bir müjde getiriyorsunuz öyle mi? dedi.”*¹² *“Bir zaman sonra onlara karşı size tekrar egemenlik verdik, mal/servet ve çocuklarla/oğullarla gücünüzü arttırdık; adamlarınızın sayısını daha da çoğalttık.”*¹³ *“Bilip durduğunuz şeyler (nimetler) ile size yardım edenden sakının. O size sağmal hayvanlar, oğullar, bahçeler, pınarlar ile yardım etmiştir.”*¹⁴

Görüldüğü üzere bu ayetlerde Allah insanların tutkun olduğu, onlar için cazip olan en önemli dünyevî haz ve nimetleri onlara verdiğini hatırlatmaktadır. İnsanlar için bir mutluluk vesilesi, aynı zamanda bir güç ve ölümlemlerinden sonra da soylarını devam ettirecek bir varlık olan evlatlar da bu nimetler arasında zikredilmektedir.

Allah çocuk nimetini dilediği kimselere vermektedir. *“Göklerin ve yerin egemenliği Allah’a aittir. O dilediğini yaratır; dilediğine kız çocukları bahşeder, dilediğine de erkek çocukları bahşeder. Yahut erkek ve kız çocuklarını birlikte verir. Dilediğini de çocuksuz bırakır. Şüphesiz O her*

⁹ Al-i İmrân, 3/14.

¹⁰ Şûrâ, 42/49-50.

¹¹ Nahl, 16/72.

¹² Hicr, 15/51-54.

¹³ İsrâ, 17/6.

¹⁴ Şuarâ, 26/132-134.

şeyi bilir, her şeye gücü yeter.”¹⁵ Mealindeki ayetlerde bu husus açıkça belirtilmektedir. Bu ayetlerde de belirtildiği üzere çocuklar Allah’ın anne babalara bir hediyesidir. Bu hediyeği verme hususunda yegâne ve tek tasarruf sahibi Allah’tır. Çocukları o ihsan eder. Dilediğine erkek, dilediğine kız, dilediğine de hem erkek ve hem de kız çocuklarını birlikte verir. Dilediğine ise hiç çocuk vermez. Allah’ın Hz. Meryem’e çocuk bağışlamak üzere bir meleği (Cebrail) gönderdiğinin anlatıldığı “(Melek Meryem’e) ‘Ben, ancak sana tertemiz bir erkek çocuk bağışlamak için Rabbin tarafından gönderilmiş bir elçiyim’”¹⁶ dedi. mealindeki ayetinde de çocuğun Allah’ın bir hediyesi olduğu ifade edilmektedir.

Kur’an-ı Kerim’e baktığımız zaman görürüz ki; birçok Peygamber, Allah’tan çocuk nimetine sahip olabilmeyi istemiştir. Mesela Hz. Zekeriya (a.s.)’ın “Doğrusu ben, arkamdan iş başına geçecek olan yakınlarımdan endişe ediyorum. Karım da kısırdır. Tarafından bana bir veli (oğul) ver ki, bana ve Ya’kub hanedanına varis olsun. Rabbim, onu rızana lâayık kıl!”¹⁷ ve “Rabbim! Bana tarafından hayırlı bir nesil bağışla. Şüphesiz sen duayı hakkıyla işitensin”¹⁸ şeklinde Allah’tan kendisi ve Yakup oğullarının varisi olacak bir evlat vermesi hususundaki duasında bu durum açıkça görülmektedir. Buna karşılık Allah’ın ‘Ey Zekeriya, şüphesiz biz seni, adı Yahya olan bir çocukla müjdelemekteyiz; biz bundan önce ona hiçbir adaş kılmamışız.”¹⁹ Ayetinde ifade edildiği üzere Zekeriya (a.s.)’ı adı Yahya olan bir çocukla müjdelemesi çocuk nimetinin Allah tarafından müjdelenecek kadar büyük bir nimet olduğunu göstermektedir. Yine Hz. İbrahim (a.s.)’inde “Rabbim! Bana salihlerden olacak bir evlat ver, dedi.”²⁰ Şeklindeki duasında da Allah’tan salih bir evlat istediğini buna karşılık Allah’ın “Bunun üzerine kendisine akıllı ve iyi huylu bir erkek çocuğu olacağını müjdeledik”²¹ ayetinde ifade edildiği üzere İbrahim (a.s.)’i akıllı ve iyi huylu bir erkek çocuğu ile müjdelediğini görmekteyiz. İbrahim (a.s.)’da kendisine iki çocuk ihsan eden Allah’a çocukların isimlerini açıkça zikrederek şöyle teşekkür eder: “İhtiyar halimde bana İsmail’i ve İshak’ı lütfeden Allah’a hamdolsun! Şüphesiz Rabbim duayı işitendir.”²²

Kur’an’da isimleri açık olarak zikredilmeyen eşlerin (kadın ve kocasının) “...Andolsun, bize kusursuz bir çocuk verirken kesinlikle şükreden-

¹⁵ Şûrâ, 42/49-50.

¹⁶ Meryem, 19/19.

¹⁷ Meryem, 19/5-6.

¹⁸ Al-i İmrân, 3/38.

¹⁹ Meryem, 19/7.

²⁰ Sâffât, 37/100.

²¹ Sâffât, 37/100.

²² İbrahim, 14/39.

lerden olacağız!”²³ Şeklindeki dualarında da salih bir çocuğun şükrü gerektiren büyük nimetlerden olduğuna işaret edilmektedir.

Netice itibarıyla ele aldığımız ayetlerden de anlaşılacağı üzere çocuklar anne baba için önemli ve cazip kılınan sevimli varlıklardır. Genelde her anne babanın dünyada sahip olmak istediği çok özel değerlerdir. Bu sebeple Kur'an'da sayısızca nimet arasından insanlar için sevdendirilmiş çekici özel nimetler arasında zikredilmiştir. Bununla beraber Kur'an evlat sevgisinin cazibesine karşı anne ve babaları birçok ayette değişik vesilelerle uyarmakta yaratılışlarının asıl gayesini unutmamalarını onlara bildirerek yer yer dünyevi nimetlere aşırı düşkünlük göstermenin tehlikelerine işaret etmektedir. Biz tebliğimizde sözünü ettiğimiz bu uyarıları tespit etmeğe çalışacağız.

1. ÇOCUKLAR ANNE BABA İÇİN BİR İMTİHAN VESİLESİDİR

İnsanın imtihana tâbi tutulması, Allah'ın insanlar için koymuş olduğu değişmez bir yasadır.²⁴ Bu yasa gereği Allah'ın akıl ve irade verdiği bütün insanlar sınava tâbi tutulurlar. Onun böyle bir sınava tabi tutulması, başıboş bırakılacak bir yaratılışa sahip olmamasından²⁵ yahut boşu boşuna yaratılmamış²⁶ olmasından kaynaklanmaktadır. Bu sebeple ilahi imtihan olgusu, insanların yaratılış amaçlarını gerçekleştirip gerçekleştirmediklerini tespit etme zorunlu bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu açıdan dünya hayatı insanlar için bir sınav salonudur. Bütün insanlar gerek bireysel ve gerekse toplumsal olarak bu salonda sürekli sınanmaktadır. Bu imtihan sonucunda insanların gerçek durumları ortaya çıkacak, onlardan hangisinin üstlendiği sorumluluğu daha güzel bir şekilde ortaya koyduğu belirlenecektir. Genel olarak kişilerin elinde bulunan maddî ve manevî her türlü nimet ve karşılaştığı her çeşit musibet onlar için aynı zamanda bir sınav vasıtasıdır. Deneme ve sınavı bazen insanlar için daima bir risk taşıyan mal-mülk, evlât, sağlık gibi nimet sayılan değerlerin verilmesiyle olduğu gibi, bazen de yokluk, hastalık, musibet, şeytan veya düşman tasallutu gibi üzüntü ve sıkıntılara maruz bırakılmakla da olmaktadır. Bu çerçevede dünya hayatının büyük nimetlerinden birisi olan, insana ilahi bir hediye ve emânet olarak verilen çocuklar da başta ana-baba olmak üzere büyükler (toplum) için çok önemli bir deneme ve sınav vesilesidir. Yine bu çerçevede insana ilahi bir armağan olarak verilen çocuğun varlığı

²³ A'râf, 7/189.

²⁴ Ankebût, 29/3.

²⁵ Kıyâme, 75/36.

²⁶ Mü'minûn, 23/115.

ğı bir imtihan vesilesi olduğu gibi insanın bu armağandan mahrum edilmesi de farklı bir imtihan vesilesidir. Daha önce de ifade ettiğimiz üzere imtihanlar bazen nimet sayılan değerlerin verilmesiyle olduğu gibi, bazen de bunların verilmemesiyle olur. Böyle bir imtihanda kendilerine çocuk nimeti verilmeyen ve bu çok değerli varlıktan mahrum olan ailelerin bu durum karşısında Allah'a isyan edip etmedikleri, böyle bir mahrumiyete sabredip etmedikleri ölçülmektedir. Zira inanan kimse fiziki sebeplere riayet ettikten sonra çocuk sahibi olamamış ise, şuna kesin olarak inanmalıdır ki, "...O dilediğini yaratır; dilediğine kız çocukları bahşeder, dilediğine de erkek çocukları bahşeder. Yahut erkek ve kız çocuklarını birlikte verir. Dilediğini de çocuksuz bırakır. Şüphesiz O her şeyi bilir, her şeye gücü yeter."²⁷ Bu ayette de belirtildiği üzere Allah kullarından bazılarına çocuk nimetini verir. Bazılarını da bu nimetten mahrum bırakır. Her şey O'nun bilgisi, iradesi ve kudreti dâhilindedir.

Nimetlerle sınanma, insanın şükür testinden geçirilmesinin bir gerekçesi, musibetlerle sınanma da onun sabır ve samimiyet testinden geçirilmesinin bir gerekçesidir.²⁸ Ancak insanlar genellikle musibetlerin, sıkıntıların bir sınav olduğunu, nimetlerin ise sadece lütuf olduğunu zannederler. Halbuki nimetlerle yapılan sınavın kazanılması, musibetler ve sıkıntılarla yapılan sınavın kazanılmasından daha zor olabilir.

"Bilin ki, mallarınız ve çocuklarınız birer sınav aracıdır (fitnetün). Allah katında ise büyük bir mükâfat vardır."²⁹ meâlindeki Enfâl sûresinin 28. ayeti ve aynı anlamı ifade eden Teğâbün sûresinin 15. ayetinde çocukların anne baba başta olmak üzere büyükler (veli, öğretmen, idareci ve toplum) için önemli bir sınav aracı oldukları (fitne) kelimesi kullanılarak açıkça belirtilmektedir.³⁰ Her iki ayette de yer alan *fitne* imtihan vesilesi/sınav aracı anlamındadır. Muhammed Esed (1992), söz konusu bu ayetlerde geçen *fitne* sözcüğünün bulunduğu anlam örgüsü içinde en iyi karşılığının "sınav ve ayartma" sözcüklerinde bulunduğunu ifade etmektedir.³¹ Buna göre mal ve çocuklar kaybetme riski fazla, kazanılması zor olan deneme ve sınav araçlarıdır. İnsanların sahip oldukları nimetlerle sınanacakları birçok ayette belirtilmesine rağmen bu nimetler arasından

²⁷ Şûrâ, 42/49-50.

²⁸ Keskin, *Kur'an'da Fitne Kavramı*, 178.

²⁹ Enfâl, 8/28.

³⁰ Huzeyfe'den rivayet edilen şu hadiste de çocukların insan için birer imtihan vesilesi oldukları *fitn* köküyle ifade edilmektedir. "Eş, çocuk, mal ve komşu, insan için birer imtihan vesileleridir. Oruç, namaz, sadaka (zekat), emir bi'l-ma'rûf ve nehiy ani'l-münker, (imtihan esnasında meydana gelen) günahları örter; bağışlanmasına sebep olur." Bkz. Buhârî, Mevâkit, 4; Müslim, Fiten, 9; Tirmizî, Fiten, 71.

³¹ Bkz. *Kur'an Mesajı*, I, 327-328.

özellikle mal ve çocukların – Kur'an'da “sınav” anlamını karşılayan başka kelimeler bulunduğu halde (örnek: belâ, imtihan), daha çok ağır ve zor sınavları ifade eden bir kelime ile (*fitne*)- zikredilmeleri, insana verilen her iki nimetin önemini gösterdiği gibi insanın bunlara olan tutkusundan dolayı aynı zamanda kaybetme riski yüksek ve kazanılması zor sınav olduğunu da göstermektedir. Bu açıdan ayette mal ve çocukların sınav araçları olduklarının başka kelimelerle değil de “fitne” kelimesi kullanılarak ifade edilmesi de oldukça dikkat çekicidir. Zemahşerî (538/1143), mal ve evladın, *fitneye* -yani, günaha veya azaba- düşmeye ya da Allah'ın emirlerini yerine getirme hususunda kullarının nasıl davrandığını denemeye birer vesile olduklarından dolayı *fitne* diye isimlendirildiğini söylemektedir ³² Esed (ö.1992) de “dünyevî şeylere karşı duyulan tutku ve meyil, kişinin ailesi için beslediği kayırma ve koruma duygusu bazen insanı haddi aşmaya (ve dolayısıyla Allah'ın mesajında öngörülen ahlâkî ve manevî değerlere ihanete) sevk ettiği içindir ki, bunlar *fitne* olarak nitelendiriliyor”³³ demektedir.

İşte bu her iki ayette de Allah, mal ve çocukların insan için büyük bir deneme konusu olduğunu belirterek müminleri dikkatli olmaları hususunda uyarmaktadır. Her iki ayetten önce gelen ayetler ve sebebi nüzulleri, ayetlerin kapsadığı çerçeveyi daha iyi anlamamız açısından bize yardımcı olacaktır. Enfâl sûresinin 28. ayetinin yer aldığı bağlama baktığımızda bu ayetin hemen öncesindeki “Ey iman edenler! Allah'a ve Peygambere hainlik etmeyin; (sonra) bile bile kendi emanetlerinize hainlik etmiş olursunuz.” mealindeki 27. ayette, müminlerden Allah ve elçisine ve bile bile emanetlere hainlik etmemeleri istenmektedir. Bu ayetin sebebi nuzûlü hakkında şu olay anlatılır: Hz. Peygamber Yahudi kabilesi Kurayza'yı 21 gün muhasara eder. Bu sürenin sonunda Kurayza'lılar, Benî Nadir'in anlaştığı şartlarda anlaşma yaparak Şam bölgesinde Ezria ve Eriha'ya yerleşmek isterler. Hz. Peygamber, onların bu isteklerine razı olmayıp, Sa'd b. Muaz'ın vereceği hükme boyun eğmelerini ister. Onlar da bunu kabul etmeyerek Ebû Lubâbe b. Abdü'l-Münzir'i kendilerine göndermesi talebinde bulunurlar. Çünkü Ebû Lubâbe, malı, ailesi ve çocukları onların yanında olduğundan onların kendine itimat ettikleri biriydi. Hz. Peygamber Ebû Lubâbeyi onlara gönderir. Ebû Lubâbe onların yanlarına vardığında onlar, Sa'd b. Muaz'ın görüşünü kabul edip etmemeleri konusundaki fikrini alırlar. Ebû Lubâbe, eliyle boğazını göste-

³² Zemahşerî, Ebu'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer, *el-Keşşâf 'an hakâiki't-tenzîl ve 'uyûni'l - ekâvîl fî vücûhi't- te'vîl*, Beyrut, ty., II,154. Benzer bir yaklaşım için bkz. İbn Aşûr, Muhammed Tâhir, *Tefsîrüt'tahrîr ve't-tenvîr*, yy., ty., IX,325.

³³ Bkz. *Kur'an Mesajı*, I,327-328.

rerek o'nun hükmünün kılıçtan geçirmek olduğunu dolayısıyla kabul etmemelerini işaretle onlara bildirir.³⁴ Bu olayla ilgili Ebû Lübâbe şöyle der: "Vallahi henüz orayı terk etmemiştim ki, Allah ve Rasûlüne ihanet ettiğimi anlamışım." Geri geldiğinde kendini mescidin direklerinden birine bağlar ve "Allah'a yemin olsun ki, ölünceye veya Allah tevbesini kabul edinceye kadar yiyip içmeyeceğim" der. Burada bayılıp düşene kadar yedi gün kalır ve sonra Allah o'nun tevbesini kabul eder. Tevbesinin kabul olduğu kendisine bildirildiğinde " Hz. Peygamber gelip çözene kadar bağını çözmeyeceğini" söyler. Neticede Hz. Peygamber gelip bağını çözer. Sonra Ebû Lübûbe'nin şöyle dediği bildirilir: "Tevbemi, günah işlediğim kavmimin yanına gidip malımın tamamını bağışlayarak tamamlayacağım." Hz. Peygamber üçte birinin bedel olarak yeteceğini söyler.³⁵ Nüzul sebebini zikrettiğimiz Enfâl 27. ayetin hemen akabinde, mal ve çocukların birer sınav aracı olduğunun bildirilmesi, bu iki varlığa olan tutkunun bazen ihanete sürükleyebileceği hususunda müminleri uyarma ya yönelik olsa gerektir.

Teğâbün suresinin 15. ayetinden bir önceki ayette ise "Ey iman edenler! Eşlerinizden ve çocuklarınızdan size düşman olabilecekler vardır. Onlardan sakının. Ama affeder, hoş görüp vazgeçer ve bağışlarsanız şüphe yok ki Allah çok bağışlayandır. Çok merhamet edendir." buyrulmaktadır. Bu ayetin, bir rivayete göre, cihada çıkması ailesi ve çocukları tarafından engellenmek istenen Avf b. el-Eşca'î hakkında nazil olduğu belirtilmektedir.³⁶

Görüldüğü üzere çocukların imtihan vesilesi olduklarını bildiren hem Enfâl sûresinin 28. ayet ve hem de Teğâbün suresinin 15. ayetinin yer aldıkları bağlamdan hareketle şunları söyleyebiliriz: Mal ve çocuklara olan tutku müminleri bazen günaha ve hatta Müslümanları ihanete bile düşürebilir, onları Allah'a kulluktan uzaklaştırabilir. Hâlbuki bunlar esas yaratılış gayesi değil bilakis müminler için bir sınav sebebidir. Ayetlerin yer aldığı bağlam göz önünde bulundurulduğunda sözünü ettiğimiz ayetlerde çocukların oldukça önemli bir sınav vesilesi (*fitne*) olduğu belirtilecek³⁷, bu hususta müminlerin daha dikkatli davranmaları vurgulanmak-

³⁴ Vâhidî, Ebu'l -Hasan Ali b. Ahmed, *Esbâbü'n-nüzûl*, Kahire 1968.157-158.

³⁵ Vâhidî, *Esbâbü'n-nüzûl*, 158.

³⁶ Râzî, *et-Tefsîru'l-kebir*, XXX, 26.

³⁷ Abdullah b. Büreyde'nin babasından yapmış olduğu şu rivayet bu hususu kısmen teyit eder: "Rasûlullah bize hutbe okuyordu. Üzerlerinde kırmızı gömlekler bulunan Hasan ve Hüseyin düşe kalka (mescide) geldiler. Rasûlullah (onları görünce) minberden indi ve o ikisini (kucağına alarak) minbere çıkardı. Sonra da şunları söyledi 'Allah, "Biliniz ki, mallarınız ve çocuklarınız birer imtihan sebebidir" meâlindeki ayetinde doğruyu söylemiştir. Ben bunları gördüm de sabrede-

ta,³⁸ onların, mal ve çocuklarına aşırı sevgi ve bağlılık duymalarının doğurabileceği tehlikeye işaret edilmektedir.³⁹ Bu tehlike de çocukları için beslediği kayırma ve koruma duygusunun kişiyi bazen ahlâkî ve manevi değerlere ihanete sevk etmesi ve dolayısıyla da kişinin imanının gerektirdiği ahlak, iyilik ve adalet seviyelerini korumakta güçlük çekmesidir.⁴⁰

Anne-babalar kendilerine tevdi edilmiş büyük emanet olan çocuklara karşı sorumluluklarını, ne derece yerine getirecekleri hususunda sınava tabi tutulmaktadırlar. Bu emanet anne baba için büyük sorumluluk gerektiren bir durumdur. Özellikle çocukların iyi bir şekilde eğitilerek topluma faydalı bir birey olarak yetiştirilmesi onların en önemli görevlerindendir. “Ey iman edenler! Kendinizi ve çoluk çocuğunuzu, yakıtı insanlar ve taşlar olan cehennem ateşinden koruyun”⁴¹ mealindeki ayet ve “Hepiniz çobansınız ve hepiniz güttüklerinizden sorumlusunuz”⁴² mealindeki hadis onların bu sorumluluğuna dikkat çeker. Anne babalar bu değerli varlıklarla ilgili olarak; ödev ve sorumlulukları, bunlarla olan ilişkilerinin kulluklarına müspet veya menfi etkisi bakımlarından sınanacaklar ve sonunda bu çok önemli nimet sebebiyle sorgulanacaklardır.⁴³ Allah’ın çocuk nasip ettiği anne ve babalar için, çocuklarına karşı iyi davranmak, aralarında maddi-manevi ayırım yapmamak, haklarına riayet etmek, fitratlarına uygun olarak terbiye etmek, onları sâlih insan olarak yetiştirmeye çalışmak, onların en önemli sorumlulukları arasında yer almaktadır. Anne baba çocuklara karşı tutum ve davranışlarıyla, imtihan olunmaktadırlar. Bunlar çocukları Allah’ın isteği doğrultusunda eğitip eğitmedikleri, onların hukukuna riayet edip etmedikleri, onlara karşı tüm sorumluluklarını yerine getirip getirmediği vb. hususlarda sınanmaktadır. Bu sebeple çocuklarla tâbi olunan sınav, kaybedilme riski yüksek

medim. Sonra hutbesine devam etti” (Ebû Dâvûd, Salât, 1109; İbn Mâce, Libâs, 20.).

³⁸ Râzî, *et-Tefsîru’l-kebîr*, XV, 152; Reşîd Rızâ, *Tefsîrû’l-menâr*, Mısır ty., IX, 646; İbn Âşûr, Muhammed Tâhir, *Tefsîrût’tahrîr ve’t-tenvîr*, yy., ty., IX, 324.

³⁹ Râzî, *et-Tefsîru’l-kebîr*, XV, 152; Reşîd Rızâ, *Tefsîrû’l-menâr*, IX, 645-646; İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve’t-tenvîr*, IX, 324. Burada ele aldığımız “Biliniz ki, mallarınız ve çocuklarınız birer imtihan sebebidir.” meâlindeki ayette geçen *fitneyi*, “(mallarınız ve evlatlarınız sizi), meftûn eder, günaha ve belâya sokabilir bir dert ve imtihanıdır.” şeklinde açıklayan Yazır, “Binaenaleyh ne mal-ü evlâda ne de başka bir şeye meftun olup da hıyanet tehlikesine düşmeyin, düşüp de o büyük ecirden mahrum olmayın.” sözleriyle de ayetin sunduğu mesajı ifade etmektedir (bkz. *Hak Dini Kur’an Dili*, IV, 2392).

⁴⁰ Afzalur Rahman, *Sîret Ansiklopedisi*, İstanbul 1996, II, 228.

⁴¹ Tahrîm 66/6.

⁴² Buhârî, Cuma, 11; Müslim, İmâre, 20

⁴³ Heyet, *Kur’an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, II, 682.

olan ağır bir sınavdır. Çocuklarla sınavın böylesine ağır olması, bu nimetin büyüklüğünden kaynaklanmaktadır. Nimet ne kadar büyük ise onun sorumluluğu da elbette o kadar büyük olacaktır. Zira büyük nimetler aynı zamanda büyük riskleri beraberinde bulundururlar.⁴⁴

Bu sınav neticesinde anne babanın sorumluluklarını yerine getirip getirmediği, Allah tarafından konulan sınırların gözetilip gözetilmediği ortaya çıkacaktır.⁴⁵ Allah bu sınav ile anne babanın, çocuklarının sevgisine aldanarak yaratılışın esas gayesi olan kulluk görevlerini yerine getirip getirmeyeceklerini görmek istemektedir. Rablerini güzelce tanıtan, terbiyesine önem veren, geçimlerini helal yoldan temin eden anne baba bu sınavı kazanacaktır ki çocuklar bu yönüyle kendine karşı görevlerini yerine getiren kimseler için büyük sevap vesilesi olacaktır. Buna karşı sözkonusu bu emanete Rabbini güzelce tanıtmayan, terbiyesine yeterince dikkat etmeyen anne baba sınavı kaybedecektir ki, çocuklar bu yönüyle kendine karşı görevlerini yapmayan kimseler için bir azap vesilesi olacaktır. Yine, çocuklarının dünyevî mutluluğu adına, kendi ahiretlerini tehlikeye atıp, meşru olmayan kazanç yollarına başvuran anne baba çocuklarla olan sınavlarını kaybedeceklerdir. Fazla mal ve çocuğa sahip bulunmakla kendi kendilerini yeterli gören, bunu başkalarına karşı bir üstünlük sebebi olarak algılayan anne baba da söz konusu sınavı kaybedeceklerdir.⁴⁶ Yine mal ve çocukları dünya hayatı için bir güç ve iktidar unsuru olarak algılamak suretiyle yaratıcı ile ilişkilerini tehlikeye düşürecek bir yol izleyen anne baba da bu sınavı kaybederek hüsrana uğrayacaklardır.⁴⁷ Netice itibarıyla çocuklarla olan bu sınavın sonucunda, çocuklarına karşı sorumluluklarını yerine getirerek haktan sapmayan anne babalar, dünyadaki bu sınavlarını kazanırken, onlara karşı cinsiyet ayırımı (erkek çocukla kız çocuğu arasında ayrımcılık) başta olmak üzere haksızlık yapan ya da onlara aşırı düşkünlükleri sebebiyle doğru yoldan ayrılan anne ve babalar, söz konusu sınavı kaybederek büyük hüsrana uğrayacaklardır.⁴⁸ Her şeye rağmen Allah'a itaatte sebat edenler imtihanı kazanmış olacaklardır. Bu sebeple ana babalar Allah sevgisi ile çocuklar sevgisi arasında gerekli dengeyi kurmak, bunlara yönelik istek ve menfaatler ile Allah'ın emirleri çatıştığında Allah'a itaat etmek durumundadırlar.⁴⁹

⁴⁴ Eraslan, Sadık, Keleş, Ekrem, *En Güzel Örnek Hz Peygamber*, Ankara 2003, 170.

⁴⁵ Bkz. İbn Kesîr, Ebü'l-Fidâ İsmail, *Tefsîrü'l-Kur'ani'l-Azîm*, Kahire 1980, II, 301.

⁴⁶ Bkz. Hökelekli, "Çocuk", *DİA*, VIII, 355.

⁴⁷ Eraslan, Keleş, *En Güzel Örnek Hz Peygamber*, 170.

⁴⁸ Ateş, Süleyman, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, İstanbul ty., III, 502.

⁴⁹ Heyet, *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, II, 682.

Daha önce de ifade ettiğimiz üzere bir aile için evlat çok büyük bir nimettir. Onunla sınanmak ta zor imtihanlardan biridir. Ancak evlatla imtihanın kendi aralarında hem maddi ve hem de manevi açıdan daha da zor kısımları vardır. Örneğin zihin veya fizik engelli bir çocuğa sahip olmak, bir aile için en zor imtihanlardan biridir. Yine çok isyan eden, hayırsız bir evlatla sınanmak ta ailenin en zor sınavlarından. Dolayısıyla şunu söyleyebiliriz ki evlatla imtihanın genel boyutu yanında daha ağır bir sınava tâbi tutulma anlamında özel boyutu da bulunmaktadır. Bazı insanlar genel boyut yanında özel olarak da ağır evlat sınavlarıyla sınanabilirler. Bunun örnekleri çoktur. Mesela Hz. Yakub'un evlat imtihanı özel bir sınavdır. Mesela Hz. İbrahim evlatla imtihan hususunda en ağır olanına tabi tutulmuştur. O, çok sevdiği biricik oğlu ile ilâhî iradeye teslimiyeti açısından sınanmış, neticesinde ilâhî iradeye teslim olarak bu sınavı kazanmıştır. Apaçık bir imtihan olduğu bildirilen⁵⁰ bu olay Sâffât suresi, 100-113 ayetlerinde şöyle anlatılmaktadır:

“(İbrahim) ‘Rabbim! Bana iyilerden olacak bir evlat ver!’ (demişti) Bunun üzerine kendisine akıllı ve iyi huylu bir erkek çocuğu olacağını müjdeledik. Çocuk, babasıyla beraber iş güç tutacak yaşa gelince babası ona, ‘Yavrucuğum’, dedi, ‘rüyamda seni kurban ettiğimi gördüm; düşün bakalım görüşün ne olacak.’ Dedi ki: ‘Babacığım! Sana buyurulanı yap; inşallah beni sabredenlerden biri olarak bulacaksın.’ Her ikisi de (ilâhî buyruğa) teslim olunca ve babası onu yüz üstü yatırınca, ‘Ey İbrahim’, diye ona seslendik; Tamam, rüyayı gerçekleştirmiş oldun.’ İşte iyileri biz böyle ödüllendiririz. Bu, kesinlikle apaçık bir imtihandı. Biz, (oğlunun canına) bedel olarak ona iri bir kurbanlık verdik. Onun hakkında, İbrahim’e selâm olsun! İfadesini sonradan gelen kuşaklar arasında devam ettirdik. ‘Evet, iyileri işte böyle ödüllendiririz. Çünkü o, bizim mümin kullarımızdandı, Salihlerden bir peygamber olarak ona İshak’ı da müjdeledik. Ona ve İshak’a bereketler verdik. Onların soyu içinde iyisi bulunduğu gibi açıkça kendine kötülük edeni de olacaktı.’”⁵¹

Netice olarak anne-babaya Allah tarafından kıymetli bir armağan olarak bahşedilmiş büyük bir nimet olan çocuk, kazanmaya nispetle aynı zamanda kaybetme riski yüksek olan ağır bir imtihan vesilesidir.

⁵⁰ Sâffât, 37/106.

⁵¹ Sâffât, 37/100-113.

2. ÇOCUKLAR ANNE-BABAYI ALLAH'A KARŞI VAZİFELERİNİ YERİNE GETİRMekten ALIKOYMAMALI

Bilindiği üzere İslâm'a göre insanın var oluşunun asıl gayesi, Allah'a kul olmanın şuuruna ermesi ve bunun gereklerini yerine getirmesidir. Kur'an'da, ana babaların uyarıldığı hususların başında mal ve çocuklarının kendilerini Allah'a ibadetten alıkoymamaları hususu gelmektedir. Kur'an'da, yer yer dünyaya aşırı düşkünlük göstermenin tehlikelerine ve dünya hayatının varlık sebebi olan sınavın bir icabı olarak insana bazı şeylerin cazip gösterildiğine sık sık değinilmiştir. Diğer taraftan yine Kur'an'da çocuklar sayısızca nimet arasından insanlar için sevdirmiş çekici özel nimetler arasında zikredilmiş, bununla birlikte kaybetme riski kazanmaya göre daha fazla olan bir imtihan vesilesi olduğu da belirtilmiştir. Kur'an bunlarla da yetinmeyip ayrıca dünya hayatında kişiye güvence sağlayabilen dünyevî servet ve evlat sevgisinin cazibesine karşı anne ve babaları birçok ayette değişik vesilelere uyarmakta yaratılışlarının asıl gayesini unutmamalarını onlara bildirerek yer yer dünyevi nimetlere aşırı düşkünlük göstermenin tehlikelerine işaret etmektedir. Buna göre birçok insan, fazla mal ve evlât sahibi olmayı hayatın tek gayesi saymak suretiyle Allah ile olan münasebetini tehlikeye düşürmektedir. Bu sebeple çeşitli âyetler kişiyi uyarmakta ve asıl gözetilmesi gereken hedefi göstermektedir. Daha önce de ifade ettiğimiz üzere genel olarak insanın nefsi mal, mülk sahibi olmanın yanı sıra, öldüğünde soyunu devam ettirecek olan çocuklar edinmenin tutkusu ile de doludur. Ancak Kur'an'da bu tutkunun, Allah'ın rızasını kazanma temeli üzerine kurulmadığında, insanı Allah'ın zikrinden ayıran ve en önemlisi O'na ortak koşmaya kadar götüren sapıtıcı bir unsur olabileceği bildirilmiştir. Allah'ın kendilerine verdiği çocuğu, Allah'ı unutarak bir yaşam gayesi haline getiren ve böylece O'na ortak koşan ailelerin örneği Kur'an'da şöyle anlatılır: “O, sizi tek bir nefisten yarattı ve kendisiyle durulup-yatışması için ondan eşini var etti. Onu (eşini) örtüp-bürüyünce, o da bir yük yüklendi de bununla (bir süre) gezindi. Nitekim ağırlaşınca, ikisi Rableri olan Allah'a dua ettiler: “Eğer bize salih (bir çocuk) verirsen, andolsun şükredenlerden olacağız.” Ama O, onlara salih (bir çocuk) verince, kendilerine verdiği şey konusunda O'na ortaklar kılmaya başladılar. Allah, onların şirk koştuklarından yücedir. Kendileri yaratılıp dururken, hiçbir şeyi yaratamayan şeyleri mi ortak koşuyorlar?”⁵²

Kur'an mal ve evlatlarının kendilerini Allah'a karşı görevlerini yerine getirmekten alıkoymaması hususunda müminleri şöyle uyarmaktadır:

⁵² Araf Suresi, 189-191

*“Ey inananlar! Mallarınız ve çocuklarınız sizi Allah’ı anmaktan alıkoymasın; böyle olanlar hüsrana uğrayanlardır.”*⁵³ Görüldüğü üzere bu ayette müminler mal ve evlatlarının kendilerini Allah’ı anmaktan alıkoyup mahvetmemesi için dikkatli olmaları hususunda uyarılmaktadır. Burada Allah insanların kendisinde en çok izzet ve şeref görerek aldandıkları iki hususa dikkat çekmektedir. Âyet-i kerîmede özellikle mal ve çocukların bir arada zikredilmesi de gösteriyor ki, insanlar dünyâda genellikle bu iki sebepten dolayı sapmakta ve iman sorumluluklarını üstlenmeye yanaşmamaktadırlar. Bu durum daha önce de değindiğimiz üzere insanın her ikisine de karşı zaaf ve tutkusunun bir neticesidir. Bazen insanlardaki mal ve evlâda karşı olan zaaf, tutku ve güven, onların hidayetleri için mücadele veren peygamberlerin davetlerine icabet etmemelerinde ve bir kısım felâketleri hak ettirecek kadar direnmelerinde mühim bir rol oynamıştır. *“Doğrusu, uyarıcı gönderdiğimiz her kasabanın varlıklı kimseleri onlara (peygamberlere): ‘Biz sizinle gönderilen şeyi inkâr ediyoruz’ diye gelmişlerdir. (Onlar peygamberlere şöyle demişlerdir:) ‘Malları ve çocukları en çok olan bizleriz, azaba uğratılacak da değiliz.’”*⁵⁴ mealindeki ayet-i kerîmede bu husus ifade edilmektedir. Çünkü insanlar umumiyetle bunlar yüzünden nifak, iman zaafı, fıska ve itaatsizliğin bataklığına saplanmakta, bunlardan dolayı Allah’a kulluğu terk edip dünyanın kulu durumuna düşmektedirler. Zira dünya meşguliyetlerinin en görünen ve vazgeçilmez olanı mal ve evlât derdidir.

Anne-babanın çocuklarına karşı olan aşırı tutku ve ilgisi, onları geçindirme ve geleceklerini hazırlama telaşı, istikballerini düşünme kaygısı, onlara karşı şefkat, onları dünyada bolluk içinde yaşatma hevesi, rahat ettirme planları vb. hususlar bazen anne babayı Allah’a kulluktan, namaz, hac, zekât, cihad, infak vb. gibi Allah’a karşı vazifelerini yerine getirmekten alıkoyarak Rablerine karşı görevlerini unutturabilir. Diğer bir ifadeyle ana baba, kendini çocuklarının problemlerini çözme telâşına kapılarak henüz önünde uzun bir ömür bulunduğunu düşünmek suretiyle yaratılış gayesine ilişkin görevlerini ileriye erteleme yanılışına düşebilir. Yine anne-babanın çocuklarına karşı onları kayırma ve koruma duygusu onların birer sınav aracı olduğunu unutarak onları nihai amaç görmelerine, başkalarına karşı bir üstünlük sebebi olarak algılamalarına, görevlerini eksik yapmalarına, harama el uzatmalarına, adaletten uzaklaşarak haddi aşırıp haksızlık yapmalarına ve müslümanlara karşı ihanet etmelerine neden olarak onları İslam’a uygun olmayan davranışlara itebilir. Ayrıca anne babanın çocuklarına aşırı bağlanarak, onları bir güç, bir

⁵³ Münafikun, 63/9

⁵⁴ Seb’e, 34/34-35.

övünme aracı görmek suretiyle Allah yolundan sapması da mümkündür. Dolayısıyla kişinin hayatında çocuklarının zaman zaman Allah yolunda engel haline gelmesi vaki olabilmektedir. Bu ayette anlatılmak istenilen husus, kişinin mal ve çocuklarıyla olan ilgi ve meşguliyetinin, hayatın gerçek anlamını unutturacak ve Allah'a kul olma bilincini yitirmeye yol açacak bir sapmaya yol açmamasıdır. İşte bu sebeple birçok ayette anne baba çocuklarla ilgili olarak dikkatli olmaları hususunda uyarılmaktadır.

Bazen, çocukların talepleri kişinin ahlakî ve ruhî inanç ve vazifeleriyle çatışabilir. Bu da ana-babayı Allah'a ibadetten alıkoyarak onların mahvına sebep olabilir. *“Ey inananlar, eşlerinizden ve çocuklarınızdan bazıları size düşmandır; onlardan sakının. Ama affeder, hoşgörür, bağışlarsanız, muhakkak ki Allah da bağışlayandır, esirgeyendir (O da sizi bağışlar).”* (Teğâbün: 107/14) mealindeki ayette de bu hususa dikkat çekilmektedir. Ayette müminlerin eşlerinden ve çocuklarından bazıların, kendilerine düşman olduğu, onlardan sakınmaları, onlara karşı dikkatli davranmakla beraber hoşgörülü olmaları; onları bağışladıkları takdirde Allah'ın da kendilerini bağışlayacağı bildirilmektedir. Ayetin bağlamından bazı mü'minlerin eşleri ve çocuklarının, kendilerini Allah ve Elçisinin buyruğuna uymaktan alıkoydukları anlaşılmaktadır. Burada eşleri ve çocukları yüzünden iyi işlerden geri kalan kimselere, kendilerini Allah'a itaatten alıkoyan bazı eş ve çocuklarından sakınmaları emredilmektedir. Tirmizî'nin rivayetine göre Mekke'de Müslüman olmuş bazı kimseler, hicret edip Medine'ye gelmek istemişler, fakat eşleri ve çocukları kendilerine engel olmuştur. Daha sonra bunlar, Allah'ın Elçisine geldiklerinde öteki insanların, dinde çok şey öğrendiklerini görmüşler, bundan dolayı kendilerine engel olan eş ve çocuklarını cezalandırmak istemişler, onlarla ilgili olarak bu âyetler inmiştir. Başka bir rivayete göre de 'Avf ibn Mâlik el-Eşca'î, çocuk sahibi bir adam imiş. Savaşa gitmek istediğinde çocukları ağlayıp “Bizi kime bırakacaksın?” derlermiş. O da onlara acıyıp gazaya gitmezmiş. İşte bu âyetler onun hakkında inmiştir.

Anne-baba doğalarının bir gereği olarak elbette çocuklarına ilgi gösterecek onların geçimleri için kazanç sağlayıcı işlerle meşgul olacaktır. Zira bunlar anne babanın çocuklarına karşı sorumlulukları arasında yer almaktadır. Mal ve evlatlarının kendilerini Allah'a karşı görevlerini yerine getirmekten alıkoymaması hususunda müminlere yönelik Kur'anî uyarı anne babanın çocuklarına olan sevgi ve şefkatini normal ve makul sınırlar içinde tutması gerektiğini vurgular. Burada üzerinde önemle durulan husus çocukların, namaz, infak, cihat vb. gibi Allah'ın emri olan ibadetlerden alıkoyma ihtimaline karşı anne babayı önceden uyarmaktır. Nitekim birçok anne baba çocuklarını gerekçe göstererek bu tür ibadetlerden geri kalmaktadırlar. Ancak neticede çocuklarının dünyevî hayatlarını ga-

ranti edebilmek için çırpınan nice ebeveynler maalesef onların dini hayatlarıyla ilgilenecek vakit bulamadıklarından dolayı onları kurtaracağım derken hem kendilerini ve hem de çocuklarını kaybetmişlerdir.

Netice olarak Kur'an, sorgu öncesinde çocukların dünya hayatının süsü olduğunu, onlardan bir kısmının insana (anne-baba) düşman olabileceğini belirterek Allah'ı anmaktan alıkoymamaları konusunda müminleri uyarmakta ve onları dikkatli davranmaya çağırmaktadır. Çocuklarının zaman zaman kulluk vazifelerini yerine getirmede engel olmaları halinde ise anne baba onlara karşı hoşgörülü davranarak inançlarından ve vazifelerinden vazgeçmemelidir. Çocukları ile olan ilişkilerinde sevgi ve şefkati daima korumalıdır.

3. ÇOCUK SEVGİSİ ALLAH, PEYGAMBERİ VE ALLAH YOLUNDA CİHAD ETME SEVGİSİNİN ÖNÜNE GEÇMEMELİDİR

Sevginin en yüksek mertebesi, herhangi bir menfaat düşüncesine ve kişisel isteklere bağlı olmaksızın, sırf sevilendeki iyilik, güzellik ve yetkinlik gibi olumlu ve üstün nitelikler dolayısıyla sevmektir. Bütün iyilik ve güzel-liklerin kaynağı olması itibarıyla hakiki sevgi Allah sevgisidir. Dolayısıyla Allah sevgisi her şeyin üstünde tutulmalıdır. *"Onlara de ki: eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, akrabalarınız, kabileniz, elde ettiğiniz mallar, kesata uğramasından korktuğunuz ticaret, hoşlandığınız evler ve meskenler, size Allah ve Resulünden ve Allah yolunda cihad etmekten daha sevimli ise, artık Allah'ın emri gelinceye kadar bekleyin."*

⁵⁵ Mealindeki ayette babalarını, oğullarını, kardeşlerini, eşlerini, akrabalarını, kabilelerini, mallarını, ticaretlerini, evlerini Allah, Peygamberi ve Allah yolunda cihad etmekten fazla sevenler şiddetle uyarılarak başlarına gelecek büyük tehlikeden söz edilmiştir. Bu, gerçekten çok ciddi bir uyarıdır. Bununla beraber ayette sekiz maddede sıralananlar insanın etrafını saran çok önemli değerlerdir. İnsanın yakınlarını, kazanmayı ve kazancın sağladığı nimetlerden yararlanmayı sevmesi aynı zamanda doğasında bulunan bir gerçektir. Hatta bunlardan bir kısmına sevgi gösterilmesi teşvik de edilmektedir. Ancak çoğu zaman insanın bu değerlere meyletmesi ve yanılması tehlikesine karşı Kur'an müminleri dikkatli olmaları hususunda uyarmaktadır. Burada neyi ve kimi ne kadar seveceği hususunda müminler eğitilmektedir. Ayette anlatılmak istenen elbette kişinin sekiz maddede sıralananları sevmemesi veya az sevmesi değildir. Zira Kur'an'ın hedefi kişiyi dünyadaki sevdiklerinden uzaklaştırma değil, bilakis bunlarla daha yüce mertebedeki sevgiye erdirmektir. Ancak bunları

⁵⁵ Tevbe, 9/24.

sevmenin de bir sınırı vardır. Bunlar insanoğlu için ne son gaye, ne de ebedi kurtuluş için yeterli şeylerdir. Bunlar eğer Allah'ın hoşnutluğuna vesile olacak dinî sorumlulukları yerine getirmeye katkı sağlarsa nimet olma özelliklerini korur ve bu yönüyle evlat-ebeveyn, akrabalık ve hısımlık bağlarının güçlendirilmesinin dini, ahlakî ve hukukî zorunluluğunu doğururlar. Yok, eğer bunlara sevgi göstermek din sevgisine ve Allah yolunda gayret göstermeye engel olursa, o zaman bunlar birer bela ve musibet halini alırlar. Zira bunları her sevgiye tercih edecek şekilde sevenler, insanlıkta ve ahlakta yükselemezler, hakkı ve hukuku ihlal ederler, zulüm ve haksızlıklara sebebiyet verirler, her türlü bayağılığa rıza gösterirler de gerektiği zaman Allah yolunda mücadele edemezler, cihada gidemezler. Can ve mal, evlat ve iyal kaygısıyla her zillate, her alçaklığa boyun eğler.⁵⁶ Görülüyor ki, burada anlatılmak istenen bu sevgilerin Allah, Peygamberi ve Allah yolunda cihad etmek gibi dünyanın en yüce değerlerinden üstün tutulmaması, böyle bir durumun tehlikeli ve yanlış olduğudur. Görülüyor ki, bu ayette bir taraftan Allah ve peygamber sevgisine aykırı düşen ve dini görevlerin yerine getirilmesini engelleyen her türlü sevgi ve ilişkiden uzak durmak emredilmekte, bir taraftan da bunlara gösterilecek olan sevginin hiçbir zaman Allah'a şirk koşma derecesine vardırılmaması gerektiği hatırlatılmaktadır.⁵⁷

4. ÇOCUKLAR ANNE BABA İÇİN BİR BÜYÜKLENME VE ÖVÜNME ARACI OLMAMALIDIR.

Dünya hayatına tutkuyla bağlı olan insanlar arasında çok yaygın davranış biçimlerinden biri de övünme hastalığıdır. Genel olarak övünmeye sebep olan hususlar, kişinin sahip olduğu her türlü maddi ve manevi imkânlardır. Güç, zenginlik, makam, itibar, güzellik ve gençlik, zekâ, eğitim bunlar arasında yer alır. Bunların başında yer alan çocuklar da bazı anne babalar için övünme araçları olmuşlardır. Bu anne babalar güç, itibar ve onuru mal ve çocuklarla kazanacağına inanmaktadırlar. Bunlar Allah'ın kendilerine lütfettiği nimetlerle övünerek insanlara gösteriş yapmayı ve bir üstünlük elde etmeyi amaçlarlar. Zira İslam'ın yaşanmadığı cahili toplumlar da insanların birbirlerine değer verme kıstaslarından biri de mal ve çocuk sahibi olmalarıdır. *"Tek olarak yarattığım şahsı bana bırak! Geniş bir servet ve gözü önünde duran oğullar verdiğim; Kendisi için nimetleri serdikçe serdiğim kişiyi!"*⁵⁸ Mealindeki ayetlerde mal ve oğulları sebebiyle gururlanıp şımaran bir inkârcıdan söz edilmektedir. *"Alabildiğine yemin eden, aşağılık, daima kusur arayıp kınayan,*

⁵⁶ Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, IV, 2489-2490.

⁵⁷ Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, IV, 2489-2490.

⁵⁸ Müddessir, 74/11-14.

durmadan laf götürüp getiren, iyiliği hep engelleyen, günahkâr, kaba ve haşin, bütün bunlardan sonra bir de soysuzlukla damgalanmış kimselerden birine ‘mal ve oğulları vardır’ diye sakın boyun eğme.”⁵⁹ Mealindeki ayetlerde de mal ve oğulları sebebiyle kendini beğenene uyulmaması tavsiye edilmektedir.

Mal ve evlatların gurur, kibir ve övünme aracı haline dönüştürülmesi, bunların cazibesine kapılarak bunlara güvenmek ve bu nimetleri vereni unutmaktan kaynaklanmaktadır. Kur’ân-ı Kerîmde mal gibi çocuk sahibi olmanın da güç ve kuvvet kaynağı olduğu, bu sebeple de övünme ve hatta aldanma vesilesi yapıldığı belirtilmektedir. “*Bilin ki dünya hayatı, bir oyun, bir eğlence, bir gösteriş, aranızda bir övünme, mal ve evlâtta bir çokluk yarışından ibarettir...*”⁶⁰ mealindeki ayette bu hususa işaret edilerek mal ve evlatların gurur, kibir ve övünme (tefahür) aracı haline dönüştürülmemesi hususunda anne babalara yönelik uyarı yer almaktadır. “*Kendilerine mal ve çocuklar vererek, onlara iyiliklerde bulunmaya acele ettiğimizi mi sanıyorlar? Hayır, onlar işin farkında değiller.*” (Mü’minûn, 23/55-56) mealindeki ayetinden de çok mal ve çocuk sahibi olmanın bir üstünlük emaresi olmadığı anlaşılmaktadır.

Kehf Suresinde de fakir mümine karşı mal ve evlatlarının çokluğu ile övünen zengin kâfirin feci akıbeti gözler önüne serilmektedir⁶¹. Burada mal ve evlatlarının çokluğu ile övünen zengin kişinin fakir olan kişiye karşı üstünlük taslamasını ifade eden şu sözüne de yer verilmektedir: “*Ben malca senden zengin, nüfusça da senden daha itibarlıyım*”⁶². Fakir mümin ise nimetin gerçek sahibinin Allah olduğuna vurgu yaparak bu nimetlerle övünen zengin kişinin bu nimetleri kendisine nispet etmesinin yanlışlığına işaret ederek ona karşı şunları söyler: “*Keşke bağına girdiğinde, ‘Maşallah! Kuvvet yalnız Allah’ındır’ deseydin! Eğer malca ve evlâtça beni kendinden güçsüz görüyorsan, ben de rabbimin bana, senin bağından daha iyisini vereceğini umuyorum; Allah senin bağına gökten âfetler gönderir de bağ boş ve kaygan bir zemin haline gelir. Ya da bağının suyu dibe çekilir de bir daha onu aramaya bile gücün yetmez*”⁶³

Kehf Suresinde yer alan söz konusu kıssada servet sahibi olan şahsın Allah’a iman edip O’nun verdiği nimete şükretmesi gerekirken, servet ve evlatlarının çokluğuyla fakir arkadaşına karşı böbürlenme ve nankörlük vesilesi yapması kınanmakta, verilen nimetlerin geçici ve gerçek sahibinin

⁵⁹ Kalem, 68/10-14; Ayrıca bkz. Müddessir, 74/11-17.

⁶⁰ Hadîd, 57/20.

⁶¹ Kehf, 18/32-44.

⁶² Kehf, 18/34.

⁶³ Kehf, 18/39-41.

de Allah olduğu üzerinde durulmaktadır. Birçok ayette dünya hayatının insanı en çok ilgilendiren, insana en yakın olan servet ve çocuklarla ilgili olarak, onların dünya hayatının süsü olduğuna dikkat çekilmesi de⁶⁴, geçici süs olan şeylere aşırı bir şekilde bağlanıp, onlara sahip olunca başkalarına karşı gösteriş yapmanın ve gururlanmanın yanlış olacağını göstermektedir.

5. ANNE BABALAR BAŞKALARININ ÇOCUK SAHİBİ OLMALARINA İMRENMEMELİ

Kur'an mal ve evlatlarının çokluğu nedeniyle inkârcıların evlat ve mallarına imrenilmemesi gerektiğini ifade sadedinde şu ifadelere yer vermektedir: *"Artık onların ne malları, ne evlatları seni imrendirmesin. Allah bunlar sebebiyle ancak kendilerini dünya hayatında azaba çarptırmayı ve canlarının, kendileri kâfir olarak, güçlkle çıkmasını murat eder"* (Teube. 55,85). Her iki ayet te her ne kadar münafıklarla ilgili olarak nazil olsa da Hz. Peygamber'in şahsında başkasının mal ve çocukları karşısında etkilenip imrenilmemesi gerektiğini müminlere emretmektedir. Dolayısıyla başkasındaki mal ve evlat çokluğu imrenme vesilesi olmamalıdır. Zira bunlar *"Kendilerine mal ve çocuklar vererek, onlara iyiliklerde bulunmaya acele ettiğimizi mi sanıyorlar? Hayır, onlar işin farkında değiller."* 23/55-56 Mealindeki ayette de ifade olunduğu üzere hiçbir zaman Allah'ın onların sahiplerine iyilikte bulunduğu anlamına gelmez.

"Sakin kendilerinin denemek için onlardan bir kesimi faydalandırdığımız dünya hayatının çekiciliğine gözlerini dikme! Rabbinin nimeti hem daha hayırlı hem de daha sürekli" (Tâhâ 20/131), *"Sakin onlardan bazı sınıflara verdiğimiz dünya malına göz dikme!"* (Hicr 15/88). Mealindeki ayetlerde de başkasının mal ve çocuklarına imrenmeme emredilmektedir. Görüldüğü üzere ayetlerde bildirilen bu emirde tüm müminler için bir duygu eğitimi söz konusudur. Zira kıskançlık duygusunun en çok tezahür ettiği alan mal ve çocuklarla ilgili olanıdır. Bu açıdan insanın iç dengelerini tahrip eden kıskançlık duygusunun eğitilerek disiplin edilmesi gerekmektedir.

6. HER ANNE-BABA EVLADINI CEHENNEM ATEŞİNDEN KORUYACAK TEDBİRLERİ ALMALIDIR.

Her yeni doğan çocuk, aile için yeni bir mutluluk ve sevinç vesilesi olmakla birlikte onlara yeni bir takım dinî, ahlâkî ve hukukî sorumluluklar da getirmektedir. *"Ey iman edenler! Kendinizi ve çoluk çocuğunuzu, yakıtı insanlar ve taşlar olan cehennem ateşinden koruyun"* mealindeki

⁶⁴ Kehf,18/45.

ayette müminlere kendilerini, eş ve çocuklarını, cehenneme girmelerine sebep olabilecek her şeyden (inanç, söz, davranış) korumaları emredilmektedir. Buna göre her anne baba evladını cehennem ateşinden koruyacak tedbirleri almalıdır. Burada “*koruyun-muhafaza edin*” şeklinde genel bir ifade kullanılarak müminlere büyük bir görev ve sorumluluk yüklenmiştir. Hz. Peygamber’in “*Hepiniz çobansınız ve hepiniz güttüklerinizden sorumlusunuz*”⁶⁵ mealindeki sözü de bu büyük sorumluluğunu hatırlatmaktadır. Kur'an öncelikle baba olmak üzere anne ve babanın çocuklarına karşı sorumluluğunu çok genel ifadelerle bildirirken, sorumluluk alanına giren belli başlı temel hususlara da -dini terbiye gibi bazen açıktan⁶⁶ nafaka sorumluluğu⁶⁷ gibi bazen de dolaylı olarak- temas etmektedir. Esasında çocuklarının cehennem ateşinden korunmalarına yönelik olarak aile reisinin her tür eylemi bu sorumluluğun içerisinde yer alır. Çocukların topluma faydalı salih insanlar olarak yetiştirilmeleri ve bu hususta gerekli düzenlemelerin yapılması bu çerçevede değerlendirilir. Çocukların mükellef olduktan sonra dünyevî hayatlarını sürdürebilmeleri ve kulluk görevlerini yerine getirebilmeleri için gerekli olan dini ve dünyevi bilgilerle yetiştirilmeleri de yine bu çerçevede değerlendirilir.

7. ÇOCUKLAR AHİRETTE İNKÂRCI ANNE VE BABALARINA FAYDA VEREMEZLER

Kur'an'da, ana babaların uyarıldığı konulardan biri de ahiret hayatının en sıkıntı anlarında mal ve çocuklarının kendilerine fayda vermeyeceği, onları âhiret azabından kurtaramayacağı hususudur. İnsanoğlu dünyada daraldığında destek almak için genellikle bu dayanaklara başvurmakta, karşılaşılabileceği tehlike ve sıkıntılarını çoğu kere bunlarla önlemeye çalışmaktadır. Özellikle bir kısım inkârcıların Allah'ın mesajına kulak vermemeleri ahiret hayatının sıkıntı anlarında mal ve çocuklarının kendilerine yardım edeceğini ve bu sebeple kendilerine azabın dokunmayacağını düşünmeleri nedeniyledir. “*Kendilerine mal ve çocuklar vererek, onlara iyiliklerde bulunmaya acele ettiğimizi mi sanıyorlar? Hayır, onlar işin farkında değildir.*” Mealindeki ayette de belirtildiği gibi inkârcılar mal ve evlat çokluğunun, kendilerinin şerefli ve değerli olmalarından ileri geldiğini düşünüyorlardı. Mal ve evlat nimeti gibi kendilerine dünyada verilen nimetlerin kendi iyiliklerinden kaynaklandığını düşünen inkârcılar bu nedenle ahirette de cezalandırılmayacaklarını zannediyorlardı. “*Doğrusu, uyarıcı gönderdiğimiz her kasabanın varlıklı kimseleri onlara*

⁶⁵ Buhârî, Cuma, 11; Müslim, İmâre, 20.

⁶⁶ Tahrim, 66/6.

⁶⁷ Bakara, 2/233.

(peygamberlere): 'Biz sizinle gönderilen şeyi inkâr ediyoruz' diye gelmişlerdir. (Onlar peygamberlere şöyle demişlerdir:) 'Malları ve çocukları en çok olan bizleriz, azaba uğratılacak da değiliz.'⁶⁸ Mealindeki ayetlerde bu husus ifade edilmektedir.

Kâfirlerin mal ve evlatlarının Allah'a karşı kendilerine Ahirette bir fayda sağlamayacağı şu ayetlerde açıkça anlatılmaktadır:

"İnkâr edenlerin malları da evlâttân da Allah katında onlara hiçbir yarar sağlamayacaktır. İşte onlar cehennemin yakıtıdır. Firavun hanedanının ve daha öncekilerinin durumu gibi; onlar bizim ayetlerimizi yalanladılar, Allah da günahları yüzünden onları yakalayiverdi. Allah'ın cezası çok şiddetlidir. (Resulüm!) İnkâr edenlere de ki: Yakında mağlûp olacaksınız ve cehenneme sürükleneceksiniz. Orası ne kötü bir kalacak yerdir!."⁶⁹ "Şimdi ayetlerimizi inkâr eden ve 'elbette bana mal ve evlat verilecektir.' diyen adamı gördün mü? O (kâfir), gaybı mı bildi? Yoksa Rahman (olan Allah) katından bir söz mü aldı? Hayır, asla öyle değil; biz onun söylediklerini yazacağız ve azabını çoğalttıkça çoğaltacağız. O söylediği (mal ve evlat gibi) şeyleri de hep elinden alacağız ve o, tek başına bize gelecektir."⁷⁰ "O gün ki, ne mal, ne de oğullar fayda vermez. Ancak Allah'a (küfür ve nifak hastalıklarından korunmuş) sağlam ve temiz kalp getiren (fayda görür)"⁷¹ "Ne yakınlarınız ve ne de çocuklarınız kıyamet günü size bir yarar sağlayabilir. Allah (o gün) sizin aranızı ayıracaktır. Muhakkak ki Allah yaptıklarınızı en iyi görendir."⁷²

Bu ve benzeri ayetlerde dünya hayatında kişiye güvence sağlayabilen mal ve evlat gibi hiçbir şeyin kıyamet gününde bir yarar sağlayamayacağı, herkesin tek başına yaptıklarının hesabını vermek durumunda kalacağı, sadece iman dolu bir kalp ve sâlih amellerle Allah'ın huzuruna gelmiş olmanın bir değer ifade edeceği belirtilmiştir.

SONUÇ

Sonuç olarak ifade etmemiz gerekirse, Kur'ân, insanın yaratılış gayesini, Allah'ı tanıma, O'na layık olduğu şekilde ibadet etme olarak açıklamış⁷³ inanan kimseyi bu amaçtan uzaklaştıracak her türlü tehlikeyi de haber vermiştir. Kur'ân'ın, anne ve babayı Allah'a kulluktan uzaklaştırma ihtimaline karşı uyardığı konulardan bir tanesi de çocuklardır. Kur'ân,

⁶⁸ Seb'e, 34/34-35.

⁶⁹ Âl-i İmrân, 3/10-12

⁷⁰ Meryem, 19/78-80.

⁷¹ Şuara 26/88.

⁷² Mümtetine 60/3.

⁷³ "Ben cinleri ve insanları ancak bana ibadet etsinler diye yarattım." Zariyat 51/56.

çocukları dünya hayatının süsü ve insanın fitrî yapısının sahip olmayı arzuladığı bir nimet olarak kabul etmektedir. Genel itibariyle çocuğu, sahip olunmasıyla anne ve babasının sevince boğulacağı sayısız nimetlerden birisi olarak gören Kur'ân, bununla birlikte çocukların kendileri için önemli bir imtihan vesilesi olduğu uyarısında da bulunmaktadır. Dünyada kişiye bahşedilen sonsuz nimetler içerisinde mal ve evladın kişiyi istikametten uzaklaştırma ihtimalinin büyüklüğünden hareketle Kur'ân, yaratılış gayesi Allah'a kulluk etmek olan insanı dikkatli olması hususunda uyarmaktadır. Kâfirlerin mal ve evlatlarının Allah'a karşı kendilerine Ahirette bir fayda sağlamayacağını belirten Kur'ân,⁷⁴ mal ve evlatlarının çokluğu nedeniyle onlara imrenilmemesi gerektiğini ifade etmektedir.

⁷⁴ Âl-i İmran 3/10.